

ЕВАЛУАЦИЈА
ЕФЕКТА
ИНКЛУЗИВНОГ
ОБРАЗОВАЊА У
РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Београд 2020.

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

**НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„ЕВАЛУАЦИЈА ЕФЕКТА ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ”**

Београд, 21. децембар 2020.

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 2020.

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„ЕВАЛУАЦИЈА ЕФЕКТА ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ”
ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 21. децембар 2020.

Издавач:

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)
11000 Београд, Високог Стевана 2
www.faspep.bg.ac.rs

За издавача:

Проф. др Снежана Николић, декан

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Бранка Јаблан

Уредници:

Доц. др Марија Анђелковић

Доц. др Ивана Сретеновић

Рецензенти:

Доц. др Слободан Банковић, Универзитет у Београду – Факултет за
специјалну едукацију и рехабилитацију

Доц. др Марија Јелић, Универзитет у Београду – Факултет за
специјалну едукацију и рехабилитацију

Дизајн насловне стране:

Зоран Јованковић

Компјутерска обрада текста:

Биљана Красић

Штампа омота и нарезивање ЦД

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)

Зборник радова биће публикован у електронском облику – ЦД

Тираж: 200

ISBN 978-86-6203-145-7

Наставно-научно веће Универзитета у Београду – Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, на седници одржаној 7.12.2020. године, Одлуком бр. 3/193 од 8.12.2020. године, усвојило је рецензије рукописа Зборника радова „ЕВАЛУАЦИЈА ЕФЕКТА ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ”.

Зборник је настао као резултат Пројекта „ЕВАЛУАЦИЈА ЕФЕКТА ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ” чију реализацију је сопственим средствима подржао Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.

Програмски одбор:

- Проф. др Александар Југовић
- Доц. др Милосав Адамовић
- Доц. др Ивана Арсенић
- Доц. др Мирјана Ђорђевић
- Доц. др Тамара Ковачевић
- Доц. др Татјана Ментус
- Доц. др Ксенија Станимиров

Организациони одбор:

- Доц. др Наташа Буха
- Доц. др Миа Шешум
- Асс. др Бојана Дрљан
- Асс. др Божидар Филиповић
- Асс. Вера Петровић
- Невена Јаковљевић, сарадник у настави
- Дуња Стекић, сарадник у настави

ОДНОС ПАЖЊЕ И ПОЛА КОД ДЕЦЕ МЛАЂЕГ ШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Милица ГЛИГОРОВИЋ*, Симонида МИЛОШЕВИЋ**, Наташа БУХА*

*Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију,
Београд

**ОШ „Душан Дугалић“, Београд

Апстракт

Циљ овог истраживања су да се утврди однос пола и успешности на задацима за процену пажње код деце млађег школског узраста.

У истраживању је учествовало педесет двоје испитаника (46,2% девојчица), узраста 7-11 година (изражено у месецима, $AS=106,9$, $SD=12,0$), ученика I-IV разреда основне школе.

Директна процена пажње спроведена је применом задатака за процену распона, одржавања и селективности пажње који припадају Протоколу за процену когнитивних способности.

Анализом односа пола и укупног скорa на задацима за процену пажње утврђено је постојање статистички значајне разлике у постигнућима девојчица и дечака ($p=0,043$). Применом двофакторске анализе варијансе утврђено је да су пол ($p=0,018$) и узраст ($p=0,002$) статистички значајни чиниоци постигнућа на задацима за процену пажње. Детаљнијом анализом утврђено је да разлика у укупном скору почива на бољим резултатима девојчица на задацима селективности визуелне пажње, док су разлике средњих вредности на задацима распона и одржавања пажње уочљиве, али не и статистички значајне.

Кључне речи: пажња, пол, млађи школски узраст

УВОД

Пажња представља базичну психичку функцију коју је, будући да је интегрисана у сложеније процесе, концептуално и функционално тешко издвојити из других когнитивних способности (Глигоровић и Буха, 2018; Zimmermann, Gondan, Fimm, & Leclercq, 2005; Knudsen, 2007). Основне компоненте пажње представљају

селективност, флексибилност, одржавање и дељење пажње (Глигоровић, 2013).

Налази већине истраживања која су се бавила тешкоћама у области пажње указују на то да су оне чешће код дечака (Davies, 2014). Студије које су обухватале особе са дефицитом пажње са хиперактивношћу (енгл. *Attention deficit hyperactivity disorder*, у даљем тексту ADHD) наводе различите податке о учесталости овог

поремећаја код особа мушког и женског пола. Заступљеност поремећаја у односу на пол варира од 9:1 до 6:1 у клиничком узорку, док у општој популацији износи 3:1 у корист мушког пола (Јовичић, Пејовић-Милованчевић, Јовановић и Теовановић, 2010; Levy, Hay, Bennett, & McStephen, 2005; Quinn & Wigal, 2004).

Налази студија које су се бавиле повезаношћу пола, способности одржавања пажње и испољавања симптома хиперактивности и импулсивности могу се поделити у две групе: у првој су оне чији резултати упућују на закључак да се ADHD подједнако јавља код дечака и код девојчица (Gross-Tsur et al., 2006), а у другој студије у којима је утврђено да дечаци показују више тешкоћа у домену пажње (Голубовић, Јерковић и Рапаић, 2008; Levy et al., 2005). Присуство коморбидних стања чешће се јавља код дечака него код девојчица са ADHD (Gaub & Carlson, 1997, према Hartung, 2002), при чему се код дечака чешће уочава присуство екстернализованих проблема у понашању, попут агресивног и делинквентног понашања (Голубовић и сар., 2008; Levy et al., 2005), док се код девојчица чешће испољавају анксиозност и депресивна стања (Levy et al., 2005). Резултати истраживања рађеног у нашој средини не указују на статистички значајне разлике међу половима у погледу способности одржавања пажње и испољавања симптома хиперактивности и импулсивности (Голубовић и сар., 2008). У односу на субтип ADHD, утврђено је да девојчице чешће припадају „непажљивом” субтипу (Biederman et al., 2002, Graetz et al., 2005, према Gross-Tsur et al., 2006).

Циљ овог истраживања је да се утврди однос пола и успешности на задацима за процену пажње код деце млађег школског узраста.

МЕТОД РАДА

У истраживању је учествовало педесет двоје испитаника (46,2% девојчица), узраста 7-11 година (изражено у месецима, $AS = 106,9$, $SD=12,0$), ученика I-IV разреда основне школе. Узорак је уједначен према узрасту и полу ($\chi^2 = 1,702$; $df = 3$; $p = 0,636$).

Директна процена пажње спроведена је применом задатака за процену распона, одржавања и селективности пажње који припадају Протоколу за процену когнитивних способности (Глигоровић и сар., 2015).

У статистичкој обради података коришћене су дескриптивне статистичке мере, χ^2 тест и анализа варијансе.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА С ДИСКУСИЈОМ

Основни статистички показатељи постигнућа деце млађег школског узраста на задацима за процену пажње приказани су у Табели 1.

Табела 1. Резултати процене пажње

Процена пажње		Min	Max	AS	SD
Пажња – укупан број поена		14	30	21,06	2,99
Задаци распона	Распон бројева	4	14	8,54	2,24
	Распон ритма	1	17	7,67	3,42
	Распон боја	2	14	5,48	2,04
Одржавање аудитивне пажње		14	22	20,52	2,02
Селек- тивност пажње	Време решавања	0,04	1,21	0,69	0,24
	Број грешака	0,30	1,42	0,70	0,26
	Скор ефикасности	0,20	1,27	0,69	0,19

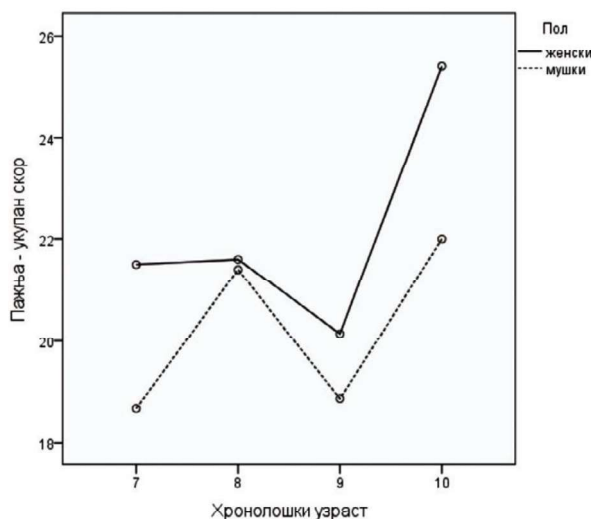
Анализом односа пола и укупног скорана задацима за процену пажње утврђено је постојање статистички значајне разлике у постигнућима девојчица и дечака (Табела 2). Овај налаз је у складу с резултатима великог броја ранијих студија (Davies, 2014).

Табела 2. Однос пола испитаника и укупног резултата процене пажње

Процена пажње	Пол	AS	SD	F(1)	p
Пажња – укупан број поена	женски	21,96	2,77	4,297	0,043
	мушки	20,29	3,00		

Статистички значајна разлика је обележена (болд).

Применом двофакторске анализе варијансе утврђено је да су пол ($F_{(1)}=6,041$, $p = 0,018$) и узраст ($F_{(3)}=5,889$, $p = 0,002$) међусобно независни (интеракција: $p = 0,374$) и статистички значајни чиниоци постигнућа на задацима за процену пажње (Графикон 1).

Графикон 1. Успешност на задацима за процену пажње према полу и узрасту

Детаљнијом анализом утврђено је да разлика у укупном скору почива на бољим резултатима девојчица на задацима селективности визуелне пажње, док су разлике средњих вредности на задацима распона и одржавања пажње уочљиве, али не и статистички значајне (Табела 3).

Девојчице су статистички значајно успешније на задатку у коме се очекује селекција циљног стимулуса у групи стимулуса насумично распоређених у простору и на задатку у коме се стимулус мења у сваком низу, док у условима селекције циљног

Табела 3. Однос пола испитаника и резултата процене распона, одржавања и селективности пажње

Процена пажње	Пол	AS	SD	F(1)	p	
Задаци распона	Распон бројева	женски	8,92	2,302	1,283	0,263
		мушки	8,21	2,166		
	Распон ритма	женски	8,38	3,090	1,915	0,173
		мушки	7,07	3,620		
	Распон боја	женски	5,83	2,316	1,335	0,253
		мушки	5,18	1,765		
Одржавање аудитивне пажње	женски	20,96	1,301	2,166	0,147	
	мушки	20,14	2,430			
Селективност пажње	Скор ефикасности 1	женски	0,76	0,19	4,253	0,044
		мушки	0,63	0,26		
	Скор ефикасности 2	женски	0,76	0,25	2,462	0,123
		мушки	0,65	0,26		
	Скор ефикасности 3	женски	0,75	0,14	5,649	0,021
		мушки	0,63	0,21		

Статистички значајне разлике су обележене (болд).

стимулуса у групи линеарно распоређених стимулуса разлика између дечака и девојчица није статистички значајна.

Имајући у виду да се скор ефикасности изводи из односа времена решавања задатка и броја грешака, спроведена је и анализа повезаности пола и поменутих варијабли (Табела 4).

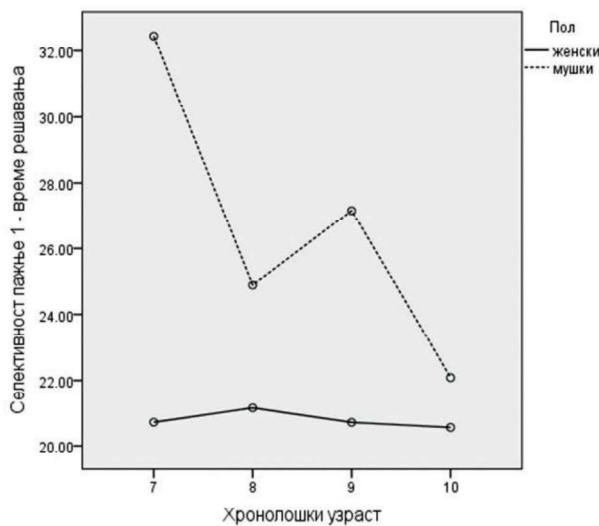
Табела 4. Однос пола испитаника и резултата процене селективности пажње

Селективност пажње		Пол	Min	Max	AS	SD	F(1)	p
Задатак 1	Време решавања	женски	10,68	40,09	20,87	6,04	6,015	0,018
		мушки	12,80	56,42	26,58	9,93		
Задатак 1	Број грешака	женски	0	2	0,29	0,62	1,378	0,246
		мушки	0	3	0,54	0,84		
Задатак 3	Време решавања	женски	13,01	26,59	20,19	3,36	8,415	0,006
		мушки	11,76	58,91	26,14	9,54		
Задатак 3	Број грешака	женски	0	1	0,13	0,34	3,532	0,066
		мушки	0	8	0,86	1,89		

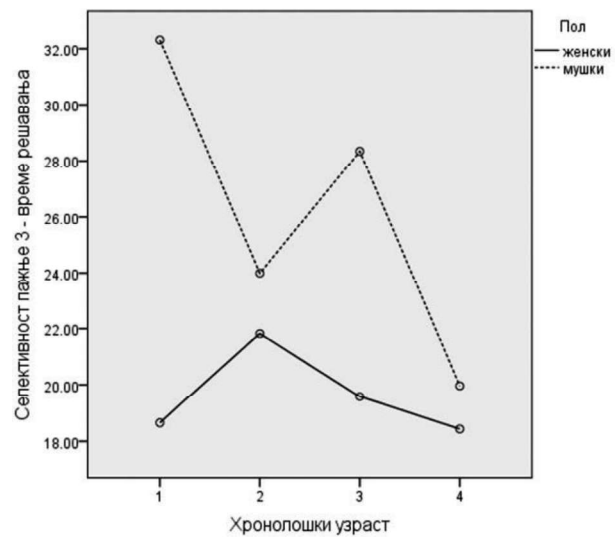
Статистички значајне разлике су обележене (болд).

Утврђено је да девојчице статистички значајно брже решавају два од три задатка за процену селективности пажње, док разлика у броју грешака није статистички значајна.

Применом двофакторске анализе варијансе утврђено је да је пол статистички значајан чинилац времена решавања првог и трећег задатка за процену селективности пажње (задатак 1: $F_{(1)}=4,924$, $p = 0,032$; задатак 3: $F_{(1)}=8,934$, $p = 0,005$), док утицај узраста није статистички значајан (графикони 2 и 3).

Графикон 2. Задатак 1 према полу и узрасту

Графикон 3. Задатак 3 према полу и узрасту

Према резултатима неких студија, особе женског пола су статистички значајно успешније од особа мушког пола, што аутори доводе у везу са разликама у стратегијама претраживања визуелног материјала који је коришћен током процене (McGivern et al., 2007). Разлике између женског и мушког пола уочене су и на задацима идентификације, као и на Симоновом задатку (енгл. *Simon task*) (Stoet, 2017), док на задацима који припадају такозваној Струп парадигми налази нису конзистентни (Глигоровић и Буха, 2019; Stoet, 2017).

ЗАКЉУЧАК

Основни циљ истраживања био је да се утврди однос пола и успешности на задацима за процену пажње код деце млађег школског узраста.

Анализом односа пола испитаника и укупног скорa на задацима за процену пажње утврђено је постојање статистички значајних разлика у постигнућима девојчица и дечака ($p = 0,043$), које почивају на бољим резултатима девојчица на задацима селективности визуелне пажње. Девојчице су статистички значајно успешније на задатку у коме се очекује селекција визуелног стимулуса у групи стимулуса насумично распоређених у простору ($p = 0,032$) и задатку у коме се циљни стимулус мења у сваком низу ($p = 0,005$).

На задацима распона и одржавања пажње нису утврђене статистички значајне разлике између девојчица и дечака.

ЛИТЕРАТУРА

- Gershon, J. (2002). Gender differences in ADHD. *The ADHD Report*, 10(4), 8-16.
- Глигоровић, М. (2013). *Клиничка процена и третман тешкоћа у менталном развоју*. Београд: Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.
- Глигоровић, М., Буха, Н. (2019). Селективна пажња и инхибиција код деце млађег школског узраста. *Специјална едукација и рехабилитација*, 18(2), 157-177.
- Глигоровић, М., Буха, Н., Матић, К. (2017). Аудитивна пажња и практичне адаптивне вештине код особа са умереном интелектуалном ометеношћу. *Специјална едукација и рехабилитација*, 16(2), 149-171.
- Глигоровић, М., Буха, Н., Дучић, Б., Банковић С., Ђурић Здравковић, А., Маћешкић-Петровић, Д. (2015). Протокол за процену когнитивних способности, у М. Глигоровић (Ур.), *Протокол за процену едукативних потенцијала деце са сметњама у развоју* (стр. 114-225). Београд: Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију.
- Глигоровић, М., Буха, Н. (2018). Флексибилност пажње код деце млађег школског узраста. *Београдска дефектолошка школа*, 24(3), 21-33.
- Голубовић, Ш., Јерковић, И., Рапаић, Д. (2008). Способност одржавања пажње и испољавање хиперактивности и импулсивности у зависности од пола детета. *Педагогија*, 63(3), 465-471
- Gross-Tsur, V., Goldzweig, G., Landau, Y. E., Berger, I., Shmueli, D., & Shalev, R. S. (2006). The impact of sex and subtypes on cognitive and psychosocial aspects of ADHD. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 48(11), 901-905.
- Davies, W. (2014). Sex differences in attention deficit hyperactivity disorder: candidate genetic and endocrine mechanisms. *Frontiers in Neuroendocrinology*, 35(3), 331-346.
- Zimmermann, P., & Leclercq, M. (2005). Neuropsychological aspects of attentional functions and disturbances. In P. Zimmermann, & M. Leclercq (Eds.), *Applied neuropsychology of attention: Theory, diagnosis and rehabilitation* (pp. 56-57). London: Taylor & Francis.
- Јовичић, М., Пејовић-Милованчевић, М., Јовановић, С., и Теовановић, П. (2010). Хиперкинетски поремећај са поремећајем пажње-учесталост симптома код ученика нижих разреда основних школа у Србији. *Психијатрија данас*, 42, 137-145.
- Karns, C. M., Isbell, E., Giuliano, R. J., & Neville, H. J. (2015). Auditory attention in childhood and adolescence: An

event-related potential study of spatial selective attention to one of two simultaneous stories. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 13, 53-67.

Knudsen, E. I. (2007). Fundamental components of attention. *Annual Review of Neuroscience*, 30, 57-78.

Levy, F., Hay, D. A., Bennett, K. S., & McStephen, M. (2005). Gender differences in ADHD subtype comorbidity. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 44(4), 368-376.

McGivern, R. F., Huston, J. P., Byrd, D., King, T., Siegle, G. J., & Reilly, J. (1997). Sex differences in visual recognition memory: support for a sex-related difference in attention in adults and children. *Brain and Cognition*, 34(3), 323-336.

Stoet, G. (2017). Sex differences in the Simon task help to interpret sex differences in selective attention. *Psychological Research*, 81(3), 571-581.

Hartung, C. M., Willcutt, E. G., Lahey, B. B., Pelham, W. E., Loney, J., Stein, M. A., & Keenan, K. (2002). Sex differences in young children who meet criteria for attention deficit hyperactivity disorder. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 31(4), 453-464.

Quinn, P., & Wigal, S. (2004). Perceptions of girls and ADHD: results from a national survey. *Medscape General Medicine*, 6(2), 2.

Young, S. (2015). ADHD child evaluation. A diagnostic interview of ADHD in children. Preuzeto 01. oktobra 2020, sa www.psychology-services.uk.com/resources.htm.

RELATIONSHIP BETWEEN GENDER AND ATTENTION IN YOUNGER SCHOOL-AGED CHILDREN

Milica Gligorović*, Simonida Milošević**, Nataša Buha*

*University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation, Belgrade

**Primary school “Dušan Dugalić”, Belgrade

Abstract

The aim of this research is to determine the relationship between gender and success in attention assessment tasks in younger school-aged children.

Fifty-two children participated in the study (46,2% of girls), aged between 7 and 11 years (expressed in months, $M=106.9$, $SD=12.0$) who attend I-IV grades of primary school.

Direct assessment of attention was conducted using tasks for assessing the span, maintenance and selectivity of attention. These tasks are part of The Protocol for the Assessment of Cognitive Abilities.

The analysis of the relationship between gender and overall score on attention assessment tasks revealed the existence of a statistically significant difference in the achievement ($p = 0.043$). Using two-way analysis of variance, it was determined that gender ($p = 0.018$) and age ($p = 0.002$) are statistically important factors of achievement on tasks assessing attention.

Detailed analysis showed that the difference in the overall score is based on better results of girls on the selectivity of visual attention tasks, while the differences in mean values on the span tasks and attention maintenance are noticeable, but not statistically significant.

Keywords: attention, gender, younger school-aged children